

OSNOVNA ŠOLA V SODRAŽICI (1811—1941)

ANDREJ VOVKO

Verjetno se danes vse premalo zavedamo velikega vpliva, ki ga je imela šola na politični, gospodarski, narodnostni in kulturni razvoj slovenskega naroda. Slovenski učitelj je bil ob slovenskem duhovniku dolgo časa skoraj izključni nosilec slovenske narodnostne zavesti. Med ljudstvom je širil omiko, pospeševal umno sadjarstvo, čebelarstvo in zdrave življenjske navade. Kakšen vpliv je imel, kažejo tudi nasprotni primeri, ko je bila šola orodje raznarodovanja.

Na primeru razvoja osnovne šole v Sodražici je ta vpliv zavzetih in delovnih slovenskih učiteljev dobro viden in to toliko bolj, ker je šlo za kraj, v katerem ni bilo kakega večjega raznarodovalnega pritiska in je moglo širjenje splošne omike priti bolj do izraza.

Sodražica je slovela in še slovi kot eno izmed središč »suhe robe« in trgovanja z njo, čeprav je v zadnjem času skoraj v celoti izgubilo nekoč značilno »zdumanje«, krošnjarjenje z izdelki te domače obrti. To krošnjarjenje je imelo svoj vpliv tudi na bolj zavzeto obiskovanje šole pa tudi v določeni meri na željo naučiti se nemščine, ki so jo potrebovali pri tem poslu, saj so zahajali daleč v nemško govoreče dežele.

Kraj sam je nastal ob važni trgovski poti, ki je preko Žlebiča, sodraške doline in klanca Boncarja vezala Kočevje s Trstom.¹ Pomembna je bila predvsem zaradi izvoza lesa in to je prispevalo h gospodarskemu dvigu kraja. Sloveli so sodraški sejmi, na pomen kraja pa opozarja tudi dejstvo, da je postal s cesarskim sklepom z dne 16. oktobra 1865 trg. Z dograditvijo kočevske železnice leta 1893 je kraj nekoliko izgubil na pomenu, delno pa mu ga je spet pridobila leto dni kasneje zgrajena cesta Sodražica—Loški potok.

V cerkvenem pogledu je bila Sodražica sprva podružnica ribniške prafare. Leta 1753 je postala vikarija s stalnim duhovnikom, leta 1762 pa samostojna župnija.² Z nastankom župnije so povezani začetki osnovne šole v kraju. Sodraški otroci so imeli sicer pravico obiskovati glavno šolo v Ribnici, vendar zaradi prevelike oddaljenosti tega niso počeli. Kljub temu so ribniški učitelji v Sodražici pobirali bero. Po nastanku vikarije so cerkovniki učili dečke strečji pri maši, verjetno pa so bili otroci po letu 1804 deležni tudi neke vrste pouka v branju in pisanju. Takrat je namreč cerkev dobila nove velike

orgle in cerkovniki, ki so orglali in vodili petje, so bili najbrž dovolj izobraženi za te oblike pouka.

Do preloma pa pride leta 1811, ko je postal kaplan Matevž Kavčič, ki je bil kasneje od leta 1821 do 1850 tamkajšnji župnik.³ Bil je zelo vnet za šolo in je istega leta ustanovil redno nedeljsko šolo, v kateri so se učili dečki latinskih molitev za strežbo pri maši pa tudi pisanja in branja. Če sklepamo po stanju iz nekoliko kasnejšega obdobja, deklice v ta pouk verjetno niso bile vključene razen mogoče kake izjeme. Uspehi pa so se kljub temu pokazali, tako da so v kraju začeli razmišljati, da bi ustanovili redno vsakodnevno trivialno šolo, čeprav je bilo zanjo veliko ovir, posebno denarnih. Problem so skušali rešiti z združitvijo cerkovniške in učiteljske službe in povečanjem pripadajočih dohodkov. V duhu razmer tistega časa je bilo poučevanje stranska cerkovnikova dejavnost.

Janez Pavčič, ki je leta 1814 nastopil službo organista, cerkovnika in učitelja, je za vsakega otroka, ki je prihajal v šolo, dobil po deset krajcarjev na mesec. Otroci so morali za kurjavo prinašati od doma po eno poleno na dan, druge manjše stroške pa so krili iz cerkvene blagajne. Učil je kar v svojem stanovanju v mežnariji. Pavčič je bil v Sodražici zelo priljubljen kot dober orglar in pevec, vendar je služboval v kraju le leto dni. Nadomestil ga je Anton Zernic, ki je bil sicer dober učitelj, vendar pa se je zameril tako občini kot župnišču in je moral kraj kmalu zapustiti. Vzrok spora iz kronike ni razviden.

Neke vrste prehodnega obdobja v razvoju sodraške šole je bilo konec, ko je dotedanje privatne učitelje 1817 zamenjal prvi javni »izprašani in potrjeni« učitelj Peter Bartol. Za to spremembo so se zavzemali najvidnejši predstavniki Sodražanov. Na leto je dobival 130 goldinarjev, od tega mu jih je dajal 72 deželni normalni sklad.⁴ Posebej je bil še plačan za cerkovniško in orglarsko službo.

Pouk na novi sodraški trivialki je bil še vedno v učiteljevem oziroma cerkovnikovem stanovanju. Leta 1819 so mežnariji na vzhodni strani prizidali učilnico, torej je šlo za razširjeno obliko enorazredne šole, pri čemer je razred po takratnem pojmovanju pomenil učilnico. Bartol je bil leta 1821 prestavljen v Semič, na njegovo mesto pa je prišel Jože Novak, ki je v Sodražici učiteljeval vse do svoje smrti leta 1847.

Leta 1818 so začeli pridne učence vpisovati v zlato knjigo. S tem so nadaljevali vse do leta 1918, potem pa so 1919 začeli znova. Zlate knjige so bile skupaj z mnogim drugim šolskim inventarjem, še zlasti bogatimi zbirkami, uničene med zadnjo vojno.

Šolske razmere tega časa je urejal državni zakon iz leta 1805, tako imenovana »Politična šolska ustava«. Zagotavljal je zelo močan cerkveni vpliv na šolo. Formalno je sicer veljala šestletna šolska obveznost, ki jo je uvedla že »Splošna šolska naredba« iz leta 1774, vendar pa so v praksi od nje zelo odstopali in je bilo njeno uvajanje v veliki meri prepuščeno lokalnim dejavnikom. Šolo so bili dolžni obiskovati le otroci, ki so stanovali v določeni oddaljenosti od nje. V Sodražici je bilo takrat od 30 do 60 učencev, od tega le 2 do 3 deklice. Pouk je bil pet dni na teden po dve uri dopoldne in popoldne, ob nedeljah in praznikih pa po eno uro za tiste otroke, ki niso obiskovali vsakodnevne šole. Trajal je deset mesecev, poučevali so v nemščini, le verouk in razlaga sta bila v slovenščini. O pomenu nemščine v posebnih krajevnih razmerah smo že spregovorili.

Za vzdrževanje šol v tem obdobju so skrbeli zemljiški gospodje, šolski patroni ter občine s svojimi šolskimi sveti. Podobno je bilo tudi ob gradnji novih šolskih stavb. Iz leta 1835 imamo podatek, da je ribniški graščak Jožef Rudež daroval šoli dve gozdni parceli (v Ajkendolu in Suhem dolu). Do tega je prišlo ob razdelitvi gozda med krajevne posestnike. Iz teh dveh parcel so potem dobivali šolski upravitelji drva in listje za lastno uporabo.

Da stanje učiteljev v tem obdobju ni bilo ravno rožnato, priča tudi spor za bero med ribniškimi in sodraškimi učiteljem. Kljub temu, da je imela Sodražica že lastno osnovno šolo, je ribniški učitelj vse do leta 1840 po sodraški občini pobiral bero. Tega leta je ribniški učitelj Janez Pust ponudil Jožefu Novaku to bero, ta pa naj bi mu v povračilo odstopil tistih 72 goldinarjev, ki jih je dobival od deželnega normalnega sklada. Novak na to zamenjavo ni pristal, čeprav bi s tem pridobil, saj je bila bera večja od deželnega prispevka. Pust je prošnjo za zamenjavo naslovil na deželno vlado, ki je sodraškemu učitelju odvzela teh 72 goldinarjev, prisodila pa mu je bero. Ribniški učitelj ni dobil ne bere, ne kake druge odškodnine. Maščeval se je tako, da je med svojim zadnjim pobiranjem bere v Sodražici nahujskal ljudi, naj je ne dajejo domačemu učitelju. V resnici je tako stanje trajalo štiri leta, potem pa so ljudi z vojaškimi eksekucijami k temu prisilili.

Učitelja Novaka je vse to tako prizadelo, da je zbolel in leta 1847 umrl ter zapustil ženo in pet otrok. Gre nedvomno za značilen odloemek iz življenja tedanjih učiteljev, ki so v veliki večini živeli na robu revščine.

Za vdovo so se stvari še kar srečno iztekle, saj je duhovščina pri oblasteh dosegla, da ji je ostala učiteljska služba in seveda njeni dohodki, vzdrževati pa je morala nadomestnega učitelja, nekdanjega učenca svojega moža Lovrenca Arka.

Leto 1848 je tudi v šolstvo vneslo nekatere spremembe. Z zemljiško odvezo so odpadla zemljiška gospostva kot eden izmed virov sredstev za vzdrževanje šol. V Sodražici je to leto pomenilo tudi začetek pouka v slovenščini, nemščina pa je postala le učni predmet. Značilen je tudi velik dvig šolskega obiska, delno zaradi spremembe učnega jezika, delno pa zaradi večje prizadevnosti krajevnih dejavnikov. Zelo zavzet za to je bil župnik Jože Lesjak, ki je s prižnice pozival starše, naj pošiljajo otroke v šolo. Verjetno pa so bile učinkovitejše od tega zaporne kazni in globe. Samo v letu 1852 so morali starši s tega področja plačati 64 goldinarjev glob. Število šolarjev se je povzpelo na 400 in učitelj, ki je bil še vedno tudi cerkovnik in organist, ni več zmogel vsega pouka sam. V šolskem letu 1856/57 so nastavili še drugega učitelja Franca Pivka. Učence sta poučevala v štirih oddelkih v edini učilnici, ki jo je premogla šola. Eden je poučeval dva oddelka dopoldne, drugi pa ostala dva popoldne. Leta 1858 so začeli na šoli namesto v nemščini uradovati v slovenščini.

Kljub neugodnim razmeram pa je Lovrenc Arko »mož stare šole« kot dober učitelj dosegel učne uspehe. Njegovi učenci so se še posebej odlikovali po lepi pisavi. O tem priča tudi ohranjeni zvezek lepopisnih vaj, tako imenovani »Probschriften« učencev 2. razreda šole, ki so 2. septembra 1857 opravljali zaključni izpit. Vsak učenec je na eno stran zvezka napisal najprej slovenski, nato pa nemški tekst, slednjega v gotici. Teksti so bili za vse enaki. Spodaj so se učenci podpisali in navedli kraj, od koder so doma. Poleg teh imen, ki imajo nedvomen pomen še zlasti za prebivalce tega področja, pa moramo ugotoviti precej krajev, iz katerih so hodili otroci v sodraško šolo: Zamostec, Lipovščica, Zapotok, Vinice, Globel, Žimarce, Ravni dol in Gornje Laze. Izmed vseh pa zbuja pozornost naravnost kaligrafska pisava Lucije Arko iz Sodražice.⁵

Ker je postala prostorska stiska nevzdržna, so začeli v Sodražici razmišljati o razširitvi šole. Pri tem so bili še posebno prizadevni

1. Šolsko poslopje v Sodražici

župnik Lesjak, župan Janez Štupica, ribniški okrajni glavar Wencovsky, šolski patron Jožef Rudež in učitelj Arko. Po nekaterih podatkih naj bi šoli leta 1856 dodal še eno učilnico in je tako postala dvorazrednica.⁶ Končno so se 1860 odločili, da bodo zgradili novo šolsko stavbo.

Najprej so za 2500 goldinarjev prodali staro šolsko poslopje, potem so za 560 goldinarjev kupili zemljišče ob župnijskem vrtu ter podrli leseno hišo, ki je stala na njem. Šolski patron Jožef Rudež je daroval 2500 goldinarjev in 20 jelovih dreves. Z zidavo so začeli 16. junija 1860, potem ko so sodnijsko določili mejo med vrtom župnišča in šolskim posestvom, ker se župnik in župan o tem nista mogla zediniti. Do zime je bila šola že pod streho, spomladi pa so z gradnjo nadaljevali in tako so mogle biti v njej 28. avgusta 1861 že javne preizkušnje znanja učencev, kot jih je določila takratna šolska zakonodaja. Končno je 12. novembra 1861 novo šolo blagoslovil in jo s tem odprl ribniški dekan Ignac Holzapfel. Stala je 8000, po drugih podatkih celo 10.000 goldinarjev. V sklopu šolskega zemljišča je bil tudi vrt, ki ga je užival šolski upravitelj. Ta je imel v šoli tudi stanovanje. Značilno za tedanje stanje je dejstvo, da je imel župnik vhod v šolo iz svojega vrta skozi učiteljevo stanovanje. Kasneje so ta vrata zazidali, verjetno po sprejetju novega šolskega zakona leta 1869, ki je zelo omejil vpliv katoliške cerkve na šolo.

Leta 1861 so širili pokopališče in na predlog župana Štupice odstopili zemljišče pred njim za šolski vrt. Načrt novega šolskega po-

slopja so poslali leta 1862 na svetovno razstavo v London, torej je morala biti za svoj čas kar imenitna.

Za vzdrževanje šole so se leta 1864 Sodražanje sporazumeli, da bo vsak hišni lastnik plačeval deset let po goldinar in osem krajcarjev v krajevni šolski sklad, vanj pa se bo stekal še dohodek od petnajstodstotne občinske doklade na trošarino za meso, vino in kuhanje žganja. Šlo je torej za neko vrsto predhodnika samoprispevka.⁷

Lovrenca Arka so premestili v Zagorje. Za njim so bili šolski upravitelji Janez Dolinar (1866—1870), Leopold Abram (1871), Ignac Božič (1871—1874), leta 1874 pa se je vrnil nazaj Arko, ki je upraviteljske posle opravljal vse do svoje upokojitve leta 1888.

Že omenjeni avstrijski šolski zakon iz leta 1869 je uvedel osemletno šolsko obveznost, vendar so ga v praksi omejili na ta način, da so po končanih šestih letih šole otroci imeli možnost obiskovati tako imenovano nadaljevalno šolo in to enkrat na teden, kdor pa je hotel (ali mogel), je hodil v šolo osem let. V Sodražici so bili to predvsem otroci tržanov, okoliški otroci pa so obiskovali nadaljevalno šolo.

Leta 1877 so dodali še eno učilnico in jo tako iz dvorazrednice razširili v trirazrednico, vendar pa je prostora še vedno primanjkovalo. Leta 1884 je okrajni glavar poklical v Ribnico predstavnike sodraškega občinskega in krajevnega šolskega sveta in razpravljali so o razširitvi šole v štirirazrednico.

Med temi razpravami o razširitvi šole je nastopil službo novi šolski upravitelj Ivan

Mandeljc, ki je deloval v Sodražici vse do svoje smrti leta 1906. Leta 1889 je umrl Lovrenc Arko, ki svojega pokoja ni dolgo užival. Svoje knjige je zapustil sodraški učiteljski knjižnici.

Zadeva z razširitvijo pa kar ni mogla steči, čeprav so imeli o tem vprašanju leta 1893 komisijsko obravnavo. Razmišljali so o visokopritličnem prizidku z dvema učilnicama in stanovanjem za učitelja. Potreben je bil še le energičen nastop deželnega šolskega nadzornika Franca Levca, da so leta 1904 začeli z gradnjo, naslednjega leta pa odprli na novo pozidan del. Teh slovestnosti se ni mogel udeležiti Ivan Mandeljc, ker je takrat zbolel, leta 1906 pa umrl. Šolska kronika ve o njem povedati, da je bil vesten učitelj, izredno natančen pa tudi rahločutne narave, zaradi česar je veliko trpel.

Med njegovo boleznijo je bil začasni upravitelj Mihajl Vrbič, ki je v Sodražici učiteljeval že od začetka leta 1886. Šola je upravljal vse do leta 1926 in to še leto dni po svoji upokojitvi, ko je prepustil posle novemu upravitelju Stanku Vodopivcu. Ker je njegovo delo tipičen primer, kako so učitelji vplivali na svoje okolje, si bomo njegovo vsestransko delovanje ogledali nekoliko kasneje. Ugotoviti pa moramo, da je izmed vseh učiteljev obravnavanega obdobja prav on pustil za seboj najgloblje sledove. Tu omenimo samo dejstvo, da mu je uspelo pregovoriti očeta poznejšega literarnega zgodovinarja dr. Ivana Prijatelja, naj pošlje svojega sina naprej v šole. Ivan Prijatelj je bil vpisan v zlato knjigo v letih 1884, 1886 in 1887, v šolskem letu 1886/87 pa je dobil zaključno spričevalo s sedmimi prav dobrimi ocenami ter dobrimi ocenami iz spisja, prirodopisa, zemljepisa, zgodovine, petja in telovadbe.

Leta 1906 so na sodraški osnovni šoli nabavili šolsko zastavo, ki je stala 244 kron. Denar zanjo so po vaseh sodraške občine zbrale učiteljice Marija Bernot, Erna Schrott in Adela Reven. Naj na tem mestu še omenimo, da je prva učiteljica na tej šoli Ivana Arko nastopila službo leta 1879.

Navedimo še, da je bila šola v šolskem letu 1905/6 razširjena v štirirazrednico z eno paralelko, leta 1910 pa v petrazrednico. Na začetku šolskega leta 1911/12 je deželni šolski svet za Kranjsko dovolil paralelko (še en oddelek) k 1. razredu, končno pa so v letu 1914 šolo razširili v šestrazrednico, torej je imela šest učilnic.⁸

Mem I. svetovno vojno je tudi v Sodražici pouk trpel kot povsod drugje. Vpoklicali so večino učiteljev, padel je šolski obisk, ker so morali zlasti starejši otroci ostajati doma in

pomagati pri delu. Trpela je tudi disciplina, ker ni bilo doma očetov. Zelo težke življenjske razmere so vplivale na duševni in telesni razvoj mladine in s tem tudi na učni uspeh.

Za časa stare Jugoslavije se je v šolskem letu 1919/20 iz šole izselila občinska pisarna in tako je zdaj bilo na razpolago sedem učilnic. Višji šolski svet je leta 1919 najprej dovolil vzporednico k 3. razredu, leta 1920 k 1., 1921 pa k drugemu.⁹

Ko so z jugoslovanskim šolskim zakonom iz leta 1929 ukinili nadaljevalno šolo, je krajevni šolski svet sklenil, naj tisti učenci, ki so prej hodili v to šolo, zdaj sedmo in osmo šolsko leto hodijo v sedmi razred, vendar pa je bil pouk nekoliko skrajšan, tako v šolskem letu 1930/31 od 13. oktobra do 30. aprila. Šlo je za učence iz okoliških vasi, učenci iz Sodražice teh olajšav niso imeli. Prebivalstvo je z zadovoljstvom sprejelo omenjeni sklep.

Leta 1933 je postala šola sedemrazredna s tremi vzporednicami, leta 1936 pa popolna osemrazrednica. Ta osmi razred pa so leta 1938 ukinili in združili zadnja dva razreda osnovne šole, ki sta imela skupaj kar 56 učencev. Začetek vojne leta 1941 je sodraška osnovna šola dočakala kot sedemrazrednica z vzporednicami v 2., 3., 4. in 5. razredu.

Zdaj pa si natančneje oglejmo življenje in delo Mihajla Vrbiča. Rodil se je 15. aprila 1865 v Sisku, obiskoval nižjo gimnazijo in učiteljsko v Ljubljani in ga končal leta 1885. Napravil je dodatne izpite za poučevanje gluhonemih in slepih otrok, za orgljanje, obiskoval dvomesečni sadjarski in poljedelski tečaj na Grmu pri Novem mestu ter enomesečni rokodelski tečaj na Dunaju.

Njegova prva služba v Škofji Loki je trajala le 23 dni, nato pa je 1. januarja 1886 nastopil službo v Sodražici. Kot smo že omenili, je postal leta 1906 šolski upravitelj, svoje delo pa je opravljal ne le do upokojitve 30. septembra 1925, ampak do 8. septembra 1926. Umrl je 23. novembra 1928 po kratki bolezni.

Bil je zelo strog in vesten učitelj in se je na pouk temeljito pripravljval. To moremo videti iz nekaterih njegovih ohranjenih priprav na pouk. Šlo je za ure v nadaljevalni šoli, kjer je na učence med drugim prenašal svoje veliko teoretično in praktično znanje ter jih vzgajal k poštenemu in skromnemu življenju, jih spodbujal, naj vztrajajo na domači zemlji in odvrčal od iskanja zaslužka na tujem, kar je bilo še posebej značilno glede na krošnarsko tradicijo kraja.

Bil je vnet sadjar in čebelar, o čemer sta pričala vzorno urejena sadovnjak in čebel-

njak, ki ju je imel na šolskem vrtu za šolo. Šoli je oskrbel bogate zbirke učil: živali, rudnin, semenja, umetnih gnojil. Šlo je predvsem za darove nekdanjih učencev. Vse te dragocene zbirke skupaj s šolsko knjižnico, zbirko suhe robe, o kateri bo še govora, kot tudi samim šolskim poslopjem, je vzela vojna.

Vrbič je slovel kot dober svetovalca otrokom in odraslim. Ustanovil je sodraško posojilnico, ki jo je vodil sporaj petdeset let. Za svoje zasluge na gospodarskem področju je dobil leta 1923 red sv. Save V. vrste in to kot prvi v kočevskem okrožju.¹⁰

Pomemben vpliv na prebivalstvo so imeli tudi drugi učitelji. Tako so začeli mladino učiti okraševanja suhe robe. France Ostanek je leta 1926 uvedel kot obliko telovadbe smučanje, ki ga do tedaj v tem kraju kljub bližini Blok, zibelke slovenskega smučanja, še niso poznali, poleg tega pa je istega leta ustanovil še strelsko družino.¹¹

V šolskem letu 1926/27 so uvedli deška ročna dela in ustanovili podmladek Rdečega križa. Z njegovo pomočjo so leta 1928 odprli šolsko kuhinjo, kjer so se deklice višjih raz-

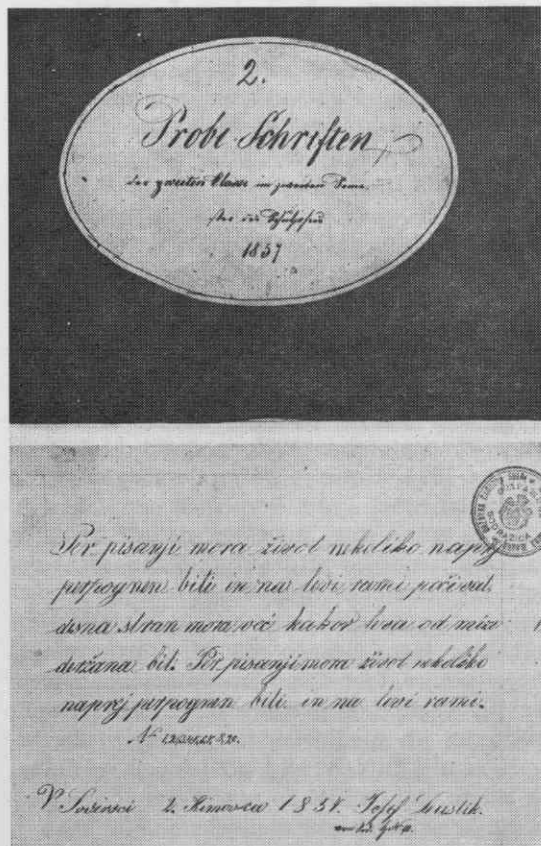
redov osnovne šole izven rednega pouka učile gospodinjski. Šolska kuhinja je bila posebej dobrodošla revnim in okoliškim otrokom, ki v odmorih med dopoldanskim in popoldanskim poukom niso mogli hoditi domov na kosilo, ker so stanovali predaleč od šole. Leta 1928 je začel z delom šolski oder, učitelj Rupnik pa je za časa svojega delovanja v Sodražici (1925—29) vodil tudi pevski zbor. Podmladek Rdečega križa je vsako leto prirejal gospodinjske tečaje za deklice, ki jih je v glavnem vodila Olga Vodopivec.

Šolski upravitelj Stanko Vodopivec, ki je opravljal to službo od leta 1926 pa do avgusta 1942, ko so ga Italijani odpeljali v internacijo, kjer je umrl, je prirejal kmetijsko nadaljevalne tečaje in tečaje za učenje pletenja košar. Veliko pozornost so na šoli posvečali risarskim izdelkom učencev in redno pripravljali ustrezne razstave. Zanimarjali niso tudi značilne obrti, se pravi izdelovanja suhe robe, o čemer priča med drugim podatek, da so v šolskem letu 1936/37 s prispevki glavnega odbora Rdečega križa in banske uprave nabavili aparate za žganje suhe robe za učence višjih razredov.¹² Izdelke suhe robe so pošiljali na razne razstave, med drugim na stalno razstavo Lige društev Rdečega križa v Parizu. V šolskem letu 1936/37 so tja poslali voziček s suho robo, delo učencev 7. in 8. razreda. Kako velik pomen so pripisovali tradiciji izdelovanja suhe robe, priča tudi prizadevanje za zbiranje tovrstnih izdelkov, iz katerih naj bi pripravili stalno razstavo. Do konca leta 1939 so zbrali že 253 teh predmetov.

V šolskem letu 1932/33 so na šoli ustanovili podmladek Jadranske straže, ki je med drugim pošiljal učence tudi na morje. Posebna značilnost sodraške šole iz tega časa pa je šolski list »Iz naše doline«, ki ga je začel v letu 1935 izdajati podmladek Rdečega križa. V njem je mogoče dobiti mnogo dragocenega gradiva tako za narodopisje, kot tudi za krajevno zgodovino. Vanj so pisali predvsem učitelji in učenci sodraške šole. List so med drugim poslali tudi na razstavo mladinskega tiska v Ljubljano v šolskem letu 1936/37 ter na razstavo slovenskega časnikarstva. Pošiljali so ga tudi Ligi društev Rdečega križa v Pariz. Med drugimi mu je leta 1936 izrekla priznanje banska uprava.

Naj omenimo še, da je banska uprava s proračunskim letom 1937/38 prevzela večino šolskih izdatkov in tako razbremenila občino. Prispevala je 38.430 din, krajevni šolski odbor pa 4000.

Oglejmo si še šolski okoliš Sodražice. Vanj so bile všolane vasi Globel, Jelovec, Pod-

2. Naslovna in prva stran zvezka leposlovnih vaj trivialne šole v Sodražici

klanec, Žimarice, Gornje Laze, Preska, Sinovica, Vinice, Zapotok, Lipovščica, Ravni dol, Zamostec in Nova Štifta. Večina učencev je bila iz Sodražice, vendar pa so imeli nekateri do šole tudi do 6 km, tako tisti iz Podklanca ter Žimaric in Nove Štiffe.

Posvetimo še nekaj pozornosti staremu šolskemu poslopju, ki je bilo med NOB uničeno. Bila je to enonadstropna stavba »masivna in solidno delana... s sedmimi učilnicami, pisarno, šolsko kuhinjo, dvosobnim stanovanjem za upravitelja, hodniki, shrambami, občinsko postajo Rdečega križa, čebelnjakom in drvarnicama na vrtu«, kot poroča šolska kronika. Imela je 491,50 m² površine. V dolžino je merila 91, v širino pa po eni strani (proti župnišču) 12,50, po drugi pa 19,10 m. V pritličju so bile tri učilnice in dvosobno stanovanje šolskega upravitelja, v nadstropju pa štiri učilnice in pisarna. Učilnice so merile od 50 do 70 m² in v njih je bilo povprečno po 40 učencev. Značilno je bilo veliko število oken, od katerih so jih nekaj kasneje zazidali, imela pa so dimenzije 183 × 90 cm. Za šolo je bilo dvorišče, iz katerega je bil vhod v poslopje, drvarnica, hlev, čebelnjak in šolski vrt, ki ga je uporabljal šolski upravitelj. Vse šolsko zemljišče je bilo ograjeno z žično ograjo. Podobno so v šolskem letu 1933/34 ogradili šolski vrt ob pokopališču, na katerem je bila tudi drevesnica. V letu 1938 so začeli misliti na popravilo šolskega poslopja in zaježiti širjenje vlage. Stroške posega so cenili na preko 28.000 takratnih dinarjev.

Navedimo za konec po kronološkem redu vse učitelje, ki so učili na sodraški osnovni šoli v obdobju 1811—1841.

Matevž Kavčič, 1811—1814,
 Janez Pavčič, 1814—1815,
 Anton Zernic, 1815,
 Peter Bartol, 1817—1821,
 Jože Novak, 1821—1847,
 Lovrenc Arko, 1847—1856 in 1874—1888
 Franc Pivk, 1856—1857
 Janez Kaplenk, 1860—1861,
 Franc Sever, 1861—1863,
 Franc Jurman, 1863—1866,
 Anton Kratochvill, 1866—1870,
 Janez Dolinar, 1866—1870,
 Štefan Pirnat, 1868—1871,
 Leopold Abram, 1870—1871,
 Ignac Božič, 1871—1874,
 Štefan Tomšič, 1876—1881,
 Jožef Petrič, 1876—1879,
 Ivana Arko, 1879—1885,
 Franc Ivanc, 1881—1885,

Marija Arko, 1885—1892,
 Mihajl Vrbič, 1885—1926,
 Ivan Mandeljc, 1888—1906,
 Marija Bernot, 1892—1907,
 Matija Žitko, 1905—1923,
 Adela Reven, 1905—1906,
 Erna Schott, 1906—1911,
 Amalija Hinek, 1906—1923,
 Štefanija Tomšič, 1907—1908,
 Rajko Mežan, 1908—1914,
 Angela Kokalj, 1911—1914,
 Olga Vrbič-Vodopivčeva, 1911—1917 in
 1926—1938,
 Marija Rus, 1912—1913,
 Leopold Ažman, 1914—1916,
 Berta Lapajne, 1915—1945,
 Danilo Pečko, 1915—1917,
 Angela Ravnik, 1916—1919,
 Ivana Lovšin, 1917—1930,
 Cirila Zupanec, 1917—1918,
 Antonija Batič, 1918—1918,
 Gabrijela Jakše, 1919—1920,
 Viktor Kovač, 1919—1925,
 Anton Faganeli, 1919—1921,
 Jadviga Strel, 1920—1921,
 Frančiška Bartol, 1921—1922,
 Josipina Bauer, 1921—1922,
 Draga Podboj, 1921—1922,
 Alojzij Markič, 1921—1923,
 Cecilija Volk, 1922—1925,
 Angela Čampa, 1922—1925,
 Janko Benedičič, 1923—1927,
 Rajko Rajer, 1923—1925,
 Pavla Kos, 1924—1945,
 Vaclav Požar, 1925—1925,
 Adela Weble, 1925—1926,
 Franc Ostanek, 1925—1929,
 Vinko Rupnik, 1925—1929,
 Marija Umnik, 1925—1938,
 Stanko Vodopivec, 1926—1942,
 Avgust Fleger, 1927—1929,
 Neža Turk por. Mikolič, 1929—1945 in
 dalje,
 Franc Kokalj, 1929—1929,
 Vekoslava Trtnik, 1929—1931,
 Lovro Kleindienst, 1929—1942 in od 1945
 dalje,
 Štefan Keržin, 1930—1933,
 Tekla Vrbič, 1930—1943 in od 1945 dalje,
 Marija Uhlirž, 1930—1934,
 Doroteja Ivanc, 1931—1945 in dalje,
 Rozalija Kastelic-Fajdiga, 1934—1944 in od
 1945 dalje,
 Ana Kos-Salehar, 1934—1943,
 Marija Ilc-Hočevar, 1934—1945 in dalje,
 Ernest Stanič, 1936—1938,
 Kristina Pipp, 1938—1939,
 Ivana Škrabec-Novak, 1939—1942,
 Josip Grebenc, 1940 ali 1941—1944,

Pred napadom na Jugoslavijo je sodraško šolo 31. marca 1941 zasedla jugoslovanska vojska in pouk so prekinili. Takrat so na šoli poučevali: v I. razredu Berta Lapajne, v II. a Dorotej Ivanc, v II. b Stanko Vodopivec, v III. a Ivana Škrabec, v III. b Rozalija Fajdiga, v IV. a Pavla Kos, v IV. b Marija Hočevnar, v V. a Ana Kos, v V. b Tekla Vrbič, v VI. Grebenc Josip ter v VII. razredu Lovro Kleindienst. V šoli je bilo 215 dečkov in 220 deklic, učiteljska knjižnica je štela 905 knjig, šolarska pa 620. Nadaljnji razvoj šole je nasilno prekinila vojna. O dogodkih v tem času bomo spregovorili kdaj kasneje.

Če se še enkrat na kratko ozremo na zgodovino sodraške šole, ne bomo našli v njej nič izrazito posebnega. Njena zgodovina je podobna zgodovini mnogih slovenskih šol, ki so delovale v več ali manj ugodnih razmerah, se ubadale s prostorskimi, denarnimi, kadrovskega vprašanji in skušale po svojih močeh opraviti vzgojno in prosvetno dejavnost. Zgodovina te šole je le kamenček v mozaiku celovite podobe slovenskega šolstva, vendar pa je tudi izrez neke dobe, ki se nam vse bolj odmiha, ki pa jo je vseeno koristno poznati. V zgodovini ima vsak pojav korenine v prejšnjih obdobjih in sadovi, ki se kažejo danes, so mnogokrat v določeni meri posledica naporov ljudi, ki je že davno

zbledel spomin nanje. Prav je, da si ta spomin včasih vsaj malo osvežimo.

OPOMBE

1. Stefan Tomšič in France Ivanc: Kočevsko okrajno glavarstvo. Zemljepisno-zgodovinski opis. Ljubljana 1887, str. 51—58. — 2. Cerkev na Slovenskem, Ljubljana 1971, navaja na strani 95 napačno letnico ustanovitve župnije 1862. — 3. Šolska mapa za Sodražico, ki jo hrani Slovenski šolski muzej v svoji dokumentacijski zbirki. — 4. O deželnem normalnem skladu glej: Vlado Schmidt: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, II., Ljubljana 1963, str. 14. — 5. Tako poročata Tomšič in Ivanc v knjigi, omenjeni pod opombo št. 1 na str. 57, šolska kronika pa o tem ne poroča. — 6. Razstavna zbirka Slovenskega šolskega muzeja št. 510 — 7. V. Schmidt: Zgodovina šolstva in pedagogike... III, str. 178. — 8. Ustrezni odloki deželnega šolskega sveta za Kranjsko so št. 2433 z dne 29. V. 1910, 8535 (17. I. 1911) ter 26 (17. I. 1914). — 9. Odloki višjega šolskega sveta v Ljubljani, št. 13235 (9. IX. 1919), 8635 (17. IX. 1920), ter 7935 (7. VII. 1921). — 10. »Iz naše doline«, Sodražica, 1938/39, št. 1 str. 3—9, št. 6, 68—72. — 11. Podatke posredoval France Ostanek 6. 3. 1978. — 12. »Iz naše doline« Sodražica, 1936/37, št. 7. — 13. Šolski list iz leta 1929 s popisom šole, tlorisom šolske zgradbe ter šolskega zemljišča in vrta hrani dokumentacijska zbirka Slovenskega šolskega muzeja.

